

אגדת הה'נס

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> ח-יד טבת התשעו >> גיטין ב-יב

תרגום חופשי וביאור

שלח רבי אביתר לרב חסדא: בגיטין הבאים מבבל לא"י (בשונה משאר הגיטין הבאים מחו"ל) אין צורך בעד שיגיד שהגט נכתב ונחתם בפניו, מפני שאנשים רבים עוברים בדרך זו ויכולים להעיד על הגט. הקשה רב יוסף: מי אמר שרבי אביתר הוא בר סמכא? ועוד, הרי רב יוסף שלח לרב יהודה: בני אדם העולים מבבל לא"י (ומשאירים את נשותיהם בבבל) מקיימים בעצמם את הפסוק: "ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו". ואף על פי שכאשר כותבים פסוק במכתב יש לסמן אותו בסימון הנקרא "שרטוט", רבי אביתר נהג שלא כדין ולא שרטט (ולכן יש לחשוד שאינו בר סמכא).

ענה לו אביי: ודאי שרבי אביתר הוא בר סמכא, הרי הקדוש ברוך הוא הסכים לדבריו, כפי שמוספר: על הפסוק בפרשת פילגש בגבעה "ותזנה עליו פילגשו", רבי אביתר אמר שגרש אותה בגלל זבוב בתבשיל, ורבי יונתן אמר שגרש אותה בגלל שמצא שערה. רבי אביתר פגש את אליהו הנביא, ושאל אותו: מה עושה עכשיו הקדוש ברוך הוא? השיב לו: עוסק בפרשת פילגש בגבעה. שאל אותו: ומה הוא אומר? השיב לו: הוא אומר "אביתר בני אומר זבוב מצא לה, יונתן בני אומר שערה מצא לה". שאל אותו: הייתכן שלקדוש ברוך הוא יש ספק מי צודק. השיב לו: הדעות של שניכם הן דברי אלוקים חיים; זבוב מצא ולא הקפיד, שערה מצא והקפיד. רב יהודה אמר אחרת: זבוב בתבשיל ושערה במקום הערווה, זבוב הוא בסך הכל מאוס אך שערה (במקום הערווה) היא מסוכנת. ויש אומרים: גם זבוב וגם שערה הם בתבשיל, אלא שנפילת זבוב היא באונס ואין להאשים עליה, ונפילת שערה היא תוצאה של רשלנות.

שאלות, כיוונים ונקודות למחשבה

מה עושים כשלימוד התורה גובה מחיר משפחתי?
מה עושים כשמגורים בארץ ישראל גובים מחיר משפחתי?
האם נכון לשאוף, לפחות תאורטית, שהקדוש ברוך הוא או אליהו הנביא יכריעו בשאלות שלנו?
האם ייתכן שאין הכרעת אמת (אפילו בעיני האמת האלוקית) בשאלות שלנו, וכל מה שנגיד יהיה נכון?
מי אשם בסכסוכים במשפחה – הגבר? האישה? שניהם? ואולי בכלל אין מקום לשאלה?

אגדה אחת בשבוע: גיטין ו ב

שלח ליה רבי אביתר לרב חסדא: גיטין הבאים משם לכאן, אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם... כיון דאיכא רבים דסלקי ונחתי, מישכח שכיחי. אמר רב יוסף: מאן לימא לן דרבי אביתר בר סמכא הוא? ועוד, הא איהו דשלח ליה לרב יהודה: בני אדם העולין משם לכאן, הן קיימו בעצמן "ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו" וכתב ליה בלא שירטוט...

אמר לו אביי... הא רבי אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה;
דכתיב (שופטים יט ב) "ותזנה עליו פילגשו", רבי אביתר אמר: זבוב מצא לה, רבי יונתן אמר: נימא מצא לה. ואשכחיה רבי אביתר לאליהו, אמר ליה: מאי קא עביד הקב"ה? אמר ליה: עסיק בפילגש בגבעה. ומאי קאמר?
אמר ליה: אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר.
אמר ליה: ח"ו, ומי איכא ספיקא קמי שמיא?
אמר ליה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן; זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד.
אמר רב יהודה: זבוב בקערה ונימא באותו מקום, זבוב מאיסותא ונימא סכנתא.
איכא דאמרי: אידי ואידי בקערה, זבוב אונסא ונימא פשיעותא.

אמר רב חסדא: לעולם אל יטיל אדם אימה יתרה בתוך ביתו, שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה, והפילה כמה רבבות מישאל.

אגדה היום

היא אשמה? הוא אשם? שניהם מאת השם *השואף בסוּאיה*

באמצע ויכוח סוער, לפעמים מתחשק שאליהו הנביא יגיח פתאום במרכבת אש, ויגיד בשם ה' שאנחנו צודקים. פעם אחת, לפי האגדה, זה קרה; אבל אחרת לגמרי ממה שהיינו מצפים.

מבנה האגדה די מורכב. היא מתחילה בכלל מפקס הלכה: גט מחו"ל מצריך עדות כדי שיתקבל, אך רבי אביתר טוען שגט מבבל מתקבל כמו שהוא. הודות לתנועה הרבה בנתיב שבין בבל לא"י, קל להשיג עדות על הגט. במפתיע, רב יוסף מערער על הפסק לא משיקול הלכתי, אלא בטענה שלפסקי רבי אביתר אין תוקף. למה? בגלל פרט בהלכות כתיבת פסוקים שרבי אביתר לא הקפיד עליו. כשהוא שלח מכתב נגד העולים מבבל לא"י ומשאירים את נשותיהם לבד, הוא ציטט פסוק מבלי לסמן בקו ("שרטוט"). אביי יוצא להגנת רבי אביתר, טוען שאולי לא היה מודע לפרטי דין ה"שרטוט", ולאחר מכן מספר סיפור: רבי אביתר ורבי יונתן נחלקו מה בדיוק היה הסכסוך שבתחילת סיפור פילגש בגבעה. רבי אביתר שאל את אליהו הנביא מי צודק, ואליהו השיב שהקב"ה אומר את שתי הדעות, ושתי הסיבות לסכסוך אכן התרחשו. כיוון שהקב"ה נתן הסכמה לדברי רבי אביתר, אפשר לסמוך עליו.

השתלשלות הסוגיה מתמיהה. למה להטיל ספק בסמכות חכם? ורק בגלל פרט הלכתי שלא הקפיד בו? למה בער לרבי אביתר להבין על מה רבו האיש ופילגשו בספר שופטים, הרי לא הייתה לזה השפעה על העלילה (בני בנימין התעללו בפילגש בלי לדעת מה עשתה לפני כן, ובטח שזה לא עניין את שאר שבטי ישראל שנלחמו בשבט בנימין)? ולמה לערב את אליהו?

כשהקשרים בין חלקי הסוגיה נראים תמוהים, כנראה הם רק המעטפת החיצונית של הסוגיה, והם מכסים על קשר פנימי שעומד בלב האגדה.

מה שחושף יותר מכל את הקשר הפנימי הוא מכתבו של רבי אביתר. כלפי חוץ, הוא מעורר את התנגדות רב יוסף מסיבה הלכתית, אבל זה לא כל העניין. אין להתעלם מחרפותו של המכתב: אנשים שעולים מבבל לארץ הקודש, כולל רבים המגיעים ללמוד תורה, מואשמים בהפקרת ילדיהם. לדברים הקיצוניים והבוטים כנראה יש בסיס: ייתכן שנשות העולים מא"י חיכו זמן רב מבלי ללדת במקרה הטוב, ובמקרה הגרוע הן לא חיכו. הלכתית הנסיעה לא"י מכשירה גיטין ומונעת עגינות, אבל עקרונית היא גורמת לעגינות ומפרקת משפחות. לא פלא שמתקפה כזו, שפוגעת ישירות בלומדי תורה ובלימוד התורה בא"י, תגרור ביקורת נוקבת.

במחלוקת על פילגש בגבעה מתברר שרבי אביתר עקבי. גם כשהכתוב מאשים לכאורה את הפילגש, רבי אביתר תולה את הבעיה בבעל שכעס עליה ללא הצדקה. כעסו היה עניין פעוט, אבל אותו כעס מוגזם התפרץ שנית לאחר ההתעללות בפילגש, וגרר עם שלם למלחמת אחים. **האיש הוא שהצית את האש בביתו, ואחר כך בכל העם.**

היה אפשר לסיים בזה: עמדת רבי אביתר, המטיל על הבעל אחריות על הרס המשפחה והשלכותיו הלאומיות, לגיטימית. אך לא חותמים דיון על קרע במשפחה בהאשמה חד-צדדית. סוגיה זו תתברר אצל אליהו המביא שלום לעולם, לפי האמת האלוקית המכילה הכל. **באמת שני החכמים צודקים, ושני בני הזוג צודקים**, לכן שניהם אשמים. אלו ואלו דברי אלוקים.

זו האגדה הראשונה במסכת גיטין. מלחמת אחים נגרמת מעקשנות לקבוע שרק צד אחד יודע את האמת, וזה מתחיל ממחלוקות בתוך הבית, שחותרות לניצחון של אחד מבני הזוג במקום לשלום. לפני שהגמרא תעסוק בכל דיני הגירושין, אליהו התשבי מורה לנו מראש איך להימנע מהקושיות והבעיות: לסיים בתיקו, ללחוץ ידיים, להיזכר שכולנו באותו מגרש גדול ואינסופי.

לא יעזור להתאפק

קלע מפיסנות האלצה

הרב אליהו דסלר, מכתב מאליהו

(חלק ה עמוד 107)

יש ללמוד מזה שמידה רעה קלה יכולה להוליד תוצאות נוראות, כי כל התולדות העצובות של פילגש בגבעה באו מקפידיא זו.

ועוד לומדים מזה שאם אדם כובש את הקפדתו על איזה דבר בתחילה, מכל מקום כשמקפיד אחר כך על דר אחר שוב חוזרות וניעורות כל ההקפדות הקלות שכבש בתחילה. וזהו נימא מצא והקפיד, שנתרבתה ההקפדה והתפשטה כי הקפיד אחר כך על הכל ביחד...

צריך אדם לברוח משמץ מידה רעה, כי לא תעמוד במקומה אלא במהרה תתפשט על הדומה לה.

כלי עבודה

קשרים פנימיים. הקשר בין חלקי האגדה נראה צדדי, טכני, לא מהותי; כדי לערער על סמכותו של רבי אביתר מביאים אמרה אחרת שלו, ומנגד כדי לחזקו מביאים עוד אמרה אחרת שלו. אולם אפשר להבחין במכנים משותפים המקשרים בין האמרות: השימוש במושג הזנות ("ויתנו הילד בזונה" מול "ותזנה עליו פילגשו"), נושא העלייה מבבל לא"י (הבאת גט מבבל, בבליים שעולים לא"י ללא נשותיהם) ועוד. סימנים אלה מעידים כי הקשרים הצדדיים והחיצוניים מכסים על קשר פנימי יותר, שמאגד את כל האמרות למהלך אחד.